

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС СЪТВОРЕНИЕТО И Ф. Х. ГОС

Превод от испански: Румен Стоянов, 1994

chitanka.info

„Човекът без Пъп пребъдва у мен“ — любопитно пише сър Томас Браун (*Религията на лекарите*, 1642), за да означава, че бил заченат в грях, загдето произхождал от Адам. В първа глава на *Одисеи* Джойс извиква в паметта също непорочния и обтегнат корем на жената без майка: *Хева, гола Ева*. Нямала е *пъп*. Темата (знам го) се поддава на опасността от каламбура да изглежда гротескна и маловажна, ала зоологът Филип Хенри Гос я е свързал с централния проблем на метафизиката: проблема за времето. Това свързване е от 1857; осемдесетгодишна забравата равнозначна може би на новост.

Две места от Писанието (Римляни 5; I Коринтяни 15) противопоставят първия човек Адам, у когото умира всички хора, на последния Адам, който е Исус^[1]. Това противопоставяне, за да не бъде чисто богохулство, предполага известна загадъчна еднаквост, която се изразява в митове и симетрия. Златната легенда казва, че дърветата на Кръста произхождат от онова забранено Дърво, което е в Рая; богословите — че Адам бил създаден от Отца и Сина точно на възрастта, на която умрял Синът: на тридесет и три години. Тая неразумна точност трябва да е повлияла върху космогонията на Гос.

Той я разпространил в книгата Пъп (Лондон, 1857), чието подзаглавие е *Опит за развързване на геоложкия възел*. Напразно претърсих библиотеките да намеря тази книга; за да напиша тази бележка, ще си послужи с кратките изложения на Едмънд Гос (*Баща и син*, 1907) и на Х. Дж. Уелс (*Потегляме към Арарат*, 1940). Въвежда илюстрации, които не фигурират в тези кратки страници, но които смятам за съвместими с мисленето на Гос.

В онази глава на своята *Логика*, засягаща закона за причинността, Джон Стюарт Мил разсъждава, че състоянието на вселената в кой да е миг е последица от нейното състояние в предходния миг и че на един безкраен ум би му било достатъчно съвършеното познаване на *един-единствен миг*, за да узнае историята на вселената, минала и бъдеща. (Също тъй разсъждава — о, Луи Огюст Бланки, о, Ницше, о, Питагор!, — че повтарянето на кое да е състояние би носило със себе си повтаряне на всички други и би направило от вселенската история една циклична поредица.) В тази умерена версия на известна фантазия на Лаплас — той си бе представял, че настоящото състояние на вселената, на теория, може да бъде сведено до формула, от която Някой би могъл да изведе цялото бъдеще и

цялото минало, — Мил не изключва възможността от външна намеса, която да прекъсне поредицата. Твърди, че състоянието *k* съдбовно ще произведе състоянието *l*; състоянието *l* — *m*, състоянието *n* — *o*; но допуска, че преди *o*-то някаква божествена злополука — изчерпването на света, да речем — може да е унищожила планетата. Бъдещето е неизбежно, точно, ала може да не се случи. Бог дебне в промеждутъците.

През 1857 един раздор тревожел хората. Книгата Битие приписва шест дни — шест безгрешни еврейски дни, от залез до залез — за божественото сътворение на света; палеонтолозите безбожно изисквали огромни натрупвания на време. Напусто твърдял Де Куинси, че Писанието има задължението да не обучава хората в никаква наука, тъй като науките съставляват обширен механизъм за развиване и упражняване на човешкия интелект... Как да бъде помирен Бог с каменелостите, сър Чарлс Лайъл с Мойсей? Гос, укрепен от молитвата, предложил учудващ отговор.

Мил си въобразява едно случайно време, безкрайно, което може да бъде прекъсвано от някое Божие действие; Гос — едно строго случайно време, безкрайно, което е било прекъснато от едно минало действие: Сътворението. Състоянието *p* ще произведе състоянието *ш*, но преди *ш* може да дойде Страшният съд; състоянието *p* предполага състоянието *в*, но *в* не се е случило, защото светът е бил сътворен в *ж* или в *и*. Първият миг на времето съвпада с мига на Сътворението, както повелява Свети Августин, но този първи миг носи в себе си не само едно безкрайно бъдеще, но и едно безкрайно минало. Едно предполагаемо минало, разбира се, но подробно и съдбоносно. Възниква Адам и неговите зъби и неговият скелет броят 33 години; възниква Адам (пише Едмънд Гос) и очевидно има пъп, макар че никаква пъпна връв не го е свързвала с майка. Разумното начало изисква да няма едно-единствено въздействие без причина; тези причини изискват други причини, които регресивно се умножават^[2]; от всички тях има конкретни дири, но действително са съществували само последвалите Сътворението. Съществуват скелети на глиптодonti в ждрелото на Лухан, ала никога не е имало глиптодonti. Такава е остроумната теза (и преди всичко невероятна), която Филип Хенри Гос предложил на религията и на науката.

И двете я отхвърлили. Журналистите я свели до учението, че Бог бил скрил изкопаеми кости под земята, за да изпита вярата на геолозите; Чарлс Кингсли опровергал, че Господ бил написал по скалите „една повърхностна и огромна лъжа“. Напусто излагал Гос метафизическата основа на тезата; умонепостижимостта на един миг време без друг, предходен миг и друг, следходен, и така до безкрайност. Не ми е известно дали е узнал древната мъдрост, залегнала в началните страници на талмудската антология на Рафаел Кансинос Асенс: *Това беше само първата нощ, ала поредица от векове я бяха вече предшества*ли.

Две добродетели искам да отстоя спрямо забравената теза на Гос. Първата: нейната малко чудовищна елегантност. Втората: неволното ѝ свеждане до нелепостта на едно *сътворение от нищото*, косвеното ѝ доказателство, че вселената е вечна, както са мислели Веданта и Хераклит, Спиноза и атомистите... Бърtrand Ръсел я осъвремени. В глава девета на книгата *Анализ на съзнанието* (Лондон, 1921) предполага, че планетата е била сътворена преди няколко минути, снабдена с едно човечество, „помнещо“ едно илюзорно минало.

Послепис: Шатобриан (*Духът на християнството*, 1, 4, 5) формулирал, изхождайки от естетически основания, теза, еднаква с тая на Гос. Разобличил блудкавостта, смешноватостта на един пръв ден на Сътворението, населен с гълъбчета, ларви, кученца и семена: *Без една първоначална старост природата в своята невинност би била по-малко красива, отколкото е днес в своята развала*.

[1] В благочестивата поезия това единение е обичайно. Може би най-силният пример е в предпоследната строфа на *Химн към Бога, моя Бог, по време на болестта ми*, 23 март 1630, който съчинил Джон Дън:

*Ние мислим, че Раят и Голгота,
кръстът на Христа и дървото на Адама са били в
едно и също място,
погледни, о, Господи, и ще откриеш в мен слети
двамата Адамовци:
както потта на първия Адам лицето ми облива,*

*тъй кръвта на втория Адам нека душата ми
прегърне.*

[↑](#)
[\[2\]](#) Виж Спенсър, Факти и коментари, с. 148–151, 1902. [↑](#)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.